

Machaerus várának időkapuzulába zárt romjait 1807-ben találták meg, ugyanakkor azt a tényt, hogy ez a helyszín a Nagy Heródes által átépített palotával – egyben bibliai helyszínnel – azonos, csak mintegy másfél évszázaddal később sikerült minden kétséget kizáróan bizonyítani. Egy régészeti ásatás hosszú – sokszor évszázados – folyamat: a Machaeruson 1968-ban kezdődött, és hosszabb-rövidebb megszakításokkal a mai napig tart.

AHOL SALOME TÁNCOLT...

Richard Strauss operájának hiteles történelmi díszlete a Magyar Állami Operaházban

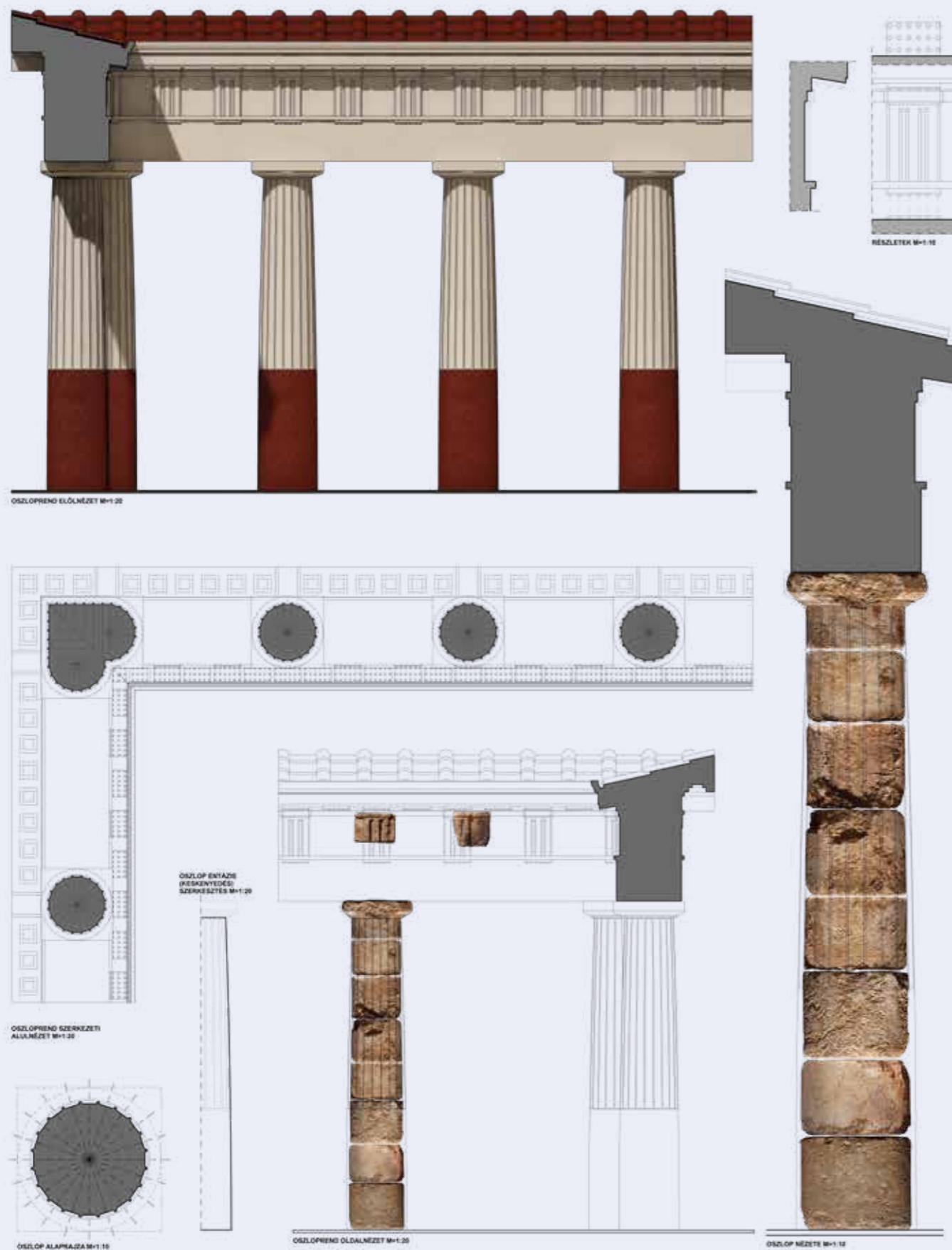
Díszletterv: **Dobrosi Tamás**, **dr. Vörös Győző**
Szöveg, fotók, illusztrációk: **Dobrosi Tamás**

Dr. Vörös Győző óorkutató professzor, aki korábban Makovecz Imre Corvin-ösztöndíjasa volt, 2009-ben nyerte el a machaerusi vár feltárásának koncesszióját. Felkereste Makovecz Imrét, a Magyar Művészeti Akadémia elnökét, hogy tudna-e néhány fiatalt ajánlani, aki segítségére lehetne a terepmunkában, illetve az ezzel párhuzamos tudományos kutatómunka elvégzésében. Ekkoriban két munkatársammal éppen a Mester irodájában dolgoztam vándorépítésként, és örömmel mondtunk igent a lehetőségre. 2010 márciusa óta hat alkalommal folyt helyszíni ásatás, a kutatási eredményeket pedig három kötetben (Győző Vörös: *Machaerus I-II-III.*) ismerhette meg a nagyközönség.

A machaerusi citadellán helyreállított oszlopok, Jordánia ▶

▲ Dísletterv Richard Strauss: Salome című operájához

For decades, the Opera House has regularly staged Salome, the world-renowned opera by Richard Strauss. The play is set in the Fort of Machaerus, which was first rediscovered in 1807, but was identified beyond doubt as Herod the Great's palace, a biblical site, only about a century and a half later. For the first time in the history of the opera, it has become possible to reconstruct the authentic architectural setting of this tragic biblical story. The set is intended to condense the historical structure into a stage-sized area, thus evoking a tiny yet extremely significant scene of ancient Christianity – the enthralling dance of Princess Salome performed for the head of St. John the Baptist.

Bár az Újszövetség drámai leírását adja az operában is bemutatott születésnap ünnepségen történeteknek, a Szentírás sem a Machaerus, sem Salome nevével nem tesz említést. Ezekről ún. extra-biblikus forrásokból (pl. Josephus Flavius: *A zsidók története*, ill. *A zsidó háború*) vannak ismereteink. Josephus nemcsak a szereplők motivációjáról, politikai és családi kapcsolatrendszeréről nyújt teljesebb képet, hanem az erődített palotáról is plasztikus leírást ad: beszámol elhelyezkedéséről, tornyai hihetetlen méretéről, valamint fejlett vízgyűjtő rendszeréről. Az egykori végvárat Nagy Heródes alakította palotává – alexandriai építésszel dolgozott, akik szigorú, kanonizált építészeti arányrendszert alkalmaztak, így a feltárt töredékek ismeretében hitelesen rekonstruálhatók a palota legfontosabb tereinek dimenziói, anyag- és színhasználata. A megtalált és gondosan katalogizált oszlopdobokból a királyi udvarban egy dór, a fürdőházban pedig egy jón oszlopot is sikerült eredeti helyén, eredeti elemekből felállítanunk, ami immár megkérdőjelezhetlenné teszi az elméleti rekonstrukció hitelességét.

Egyiptom számára Verdi *Aidája* egyfajta „nemzeti opera”: évről évre megismételhető fantasztikus esemény az eredeti helyszínen, piramisokkal és a szfinx-szoborral a háttérben. Ehhez hasonló kincs lehetne a Jordán Királyság számára Strauss *Salomé*-ja. Ez a gondolat mozgatta meg dr. Vörös Győző és Ókovács Szilveszter, az Operaház főigazgatójának fantáziáját. Közös gondolatuk, hogy Machaerus romjainál, magyar közreműködéssel állíthassuk színpadra Richard Strauss világhírű operáját. Az Operaház évtizedek óta rendszeresen műsorra tűzi a *Salomé*-t, így egy megújult díszlettel, a Magyar Állami Operaház felkészültségével és szakmai háttérével egy nagyszabású operaesemény képe kezdett kibontakozni.

Természetesen a megálmodott díszletnek elsődlegesen az Operaházban – illetve jelenleg az Erkel Színház színpadán – kell érvényesülnie; így ez a kettősség – kell érvényesülnie; így ez a kettősség a koncepciót is alapvetően meghatározta.

Az alapötlet azonban kőbe vésett: most először nyílik lehetőség a *Salomé* opera történetében arra, hogy korhű, hiteles építészeti terek adják e tragikus bibliai történet háttérét. Ezért a díszlet központi elemét adó királyi udvar oszlopsorának részlete 1 : 1 arányú leképezése az eredetinek, és az udvar hossz tengelyében lévő apszis – a királyi trónus helye – is valódi méretében jelenik meg az előadásban.

Egy építészeti térstruktúra hatásos megjelenítése szempontjából a színpadon más szabályok érvényesek, mint a valóságban. A díszlet mélysége, különböző nézőpontokból való láthatósága, megvilágítása és akusztikája nem alacsonyabb rendű szempont a régészeti hitelességnél. Ahogy az eredeti 4 : 3 alaprajzi arányú, perisztíliumos udvar 8 x 8-as dór oszloprendje is egyfajta álperspektívát teremt, és a trónus helyéről szemlélve egy négyzetessé rövidülő tér illúzióját kelti, úgy a színpadon is finomítanunk, tömörítenünk kellett a díszlet mélységi rétegein, elsősorban a láthatóság miatt.

A tervezéskor két fókuszpontunk volt: az egyik a királyi udvar oszlopsorának, ahol a születésnap vacsora és Salomé táncja lejátszott, háttérben a Tetrarcha trónszékének félköríves apszisával. A másik Keresztelő Szent János börtönének színhelye, amelyre Oscar Wilde, az opera alapjául szolgáló dráma szerzője és a Strauss-opera szövegkönyve is ciszternaként hivatkozik. Ez a narratíva a 19. század során publikált, hol tudományos igényű, hol költői hangvételű útibeszámolókon alapul: a romokat meglátogató utazók számára a hegytető közepén lévő, beomlott, kőboltozatos ciszterna maradványai jelentették az egyetlen építészeti támpontot – kézenfekvő volt ezt börtönként azonosítani. A valóságban azonban egyfelől a királyi udvar alatti ciszterna egy kiterjedt vízgyűjtőrendszer részeként, stratégiai víztartalék gyanánt kb. félmillió liter vizet tárolt hermetikusan lezárva, másfelől pedig logikailag is kizárható, hogy egy rabot – legyen bármilyen fontos személyiség – a királyi palotában, és nem a személyzet, illetve a királyi őrség számára épült

Richard Strauss: *Salomé*
Magyar Állami Operaház / Erkel Színház
Díszbemutató: 2020. szeptember 15.

Rendező: Rátóti Zoltán
Díslettervezők:
Dobrosi Tamás és dr. Vörös Győző
Jelmeztervező: Tordai Hajnal

alsóvárosban tartanak fogva. A lejtős hegyoldalba épült, részben sziklába vájt helyiségek halmazát mutató alsóváros képét idézi a díszlet előterében kialakított börtön, mely immár szakít a kútból kiemelkedő próféta hagyományával. A díszlet háttérében egy átriumos kert fái sejlenek még fel: egy Josephus leírásában is szereplő rutabokros liget oldja a tragikus eseménysort önmagába záró nehézség, monumentális várfalak látványát, a falakét, amelyeken – Makovecz Imre szavaival élve – szinte átvérzik a történelem.